

ANMELDELSER

Jakob Ejersbo: Nordkraft. Roman. København: Gyldendal 2002. 421 sider. ISBN: 87-02-01211-1. Pris: 298 kr.

Aalborgs skyline er sandsynligvis en af de mest interessante i Danmark. I hvert fald hen mod aften, hvor mængden af kedsommelige, toetagersbygninger forvandles til lyspletter i jordhøjde, som sættes i spil mod havnefrontens høje, slanke skorstene, der af mig ukendte årsager er udstyret med cirkler af rødt lys og blinkende lygter. Og som genspejles i fjorden, der også reflekterer det svindende dagslys og får byen til at virke næsten uvirkelig. Uanset hvorfra man nærmer sig Aalborg ved aftentide, ligner den kulissen til en science fiction-film. Eller måske snarere en katastrofefilm, hvor radioaktive udslip eller onde videnskabsmænd har udraderet alt liv og lagt byen øde. For trods mængden af lys virker byen foruroligende stille – og mørk.

Ikke bare på afstand, i øvrigt, men også hvis man rent faktisk bevæger sig ind i den. Aalborgs gader ligger næsten øde efter klokken 18, undtagen torsdag-fredag, hvor Salling holder længe åbent. Og undtagen *Gaden*, selvfølgelig, Aalborgs bud på en Dyrehavsbakke, hvor gøglernes plads er overtaget af rockere og pushere, og hvor oplevelseshungrende unge fra byens uddannelsesinstitutioner sammen med norske turister blander sig med skrøbelige eksistenser af enhver art. Her banker pulsen foruroligende hårdt. Men ellers virker der stille.

Naturligvis er der også liv i andre gader. De „misbrugere og pushere, drømmere [og] kynikere“, som alle sammen kun lige akkurat kan holde skindet på næsen, hvis de lader være med at se sig tilbage“, der bevæger sig rundt i Jacob Ejersbos bog *Nordkraft* går også andre veje end ad Jomfru Ane Gade. Men ud over at de forsøger at slå sig selv og hinanden ihjel, fylder de meget lidt i det bybillede, man ser. Til gengæld fylder de meget i det byliv, der er.

Ejersbos anmelderroste roman er først og

fremmest et deprimerende og til tider kvalmende indblik i de tabte og tabende eksistensers liv. Men den er også fortællingen om provinsbyen, der aldrig blev andet, selv om den fik både universitet og kongrescenter og kulturhus og biocity-biograf. Hvor det markante er forblevet usynligt, hvad enten det er multikulturelt, globalt, kriminelt eller euforisk. Og hvor taberne forsvinder et eller andet sted ind i mørket, så man bekvemt kan glemme, at de findes.

Dan Turell – københavneren – lod i en af sine kriminalromaner sin journalist-detektiv udtale, at der kun findes en by i Danmark, hvor der er mere mørkt end i Aalborg, og det er Esbjerg. Efter turen ind i Aalborgs alt andet end charmerende mørkeliv skal jeg indrømme, at lysten til at tage til Esbjerg er forsvindende lille!

Lisanne Wilken
Antropolog, mag.scient., dr.phil.
Lektor ved afdeling for europastudier,
Århus Universitet
Seniorforsker ved AMID, Aalborg
Universitet

Katrine & Thorkild Kjærgaard: Ny Herrnhut i Nuuk 1733-2003: Missionsstation, rævefarm, embedsbolig, museum, universitet. [Også i grønlandsk udgave]. Nuuk: Ilisimatusarfik 2003. 140 sider, illustreret. ISBN: 87-90197-03-8. Pris: 168 kr.

Denne lille bog var Ilisimatusarfik/Grønlands Universitets gave til Nuuk by i anledning af det 275-årige grundlæggelsesjubilæum 29. august 2003 (man regner Godthåb/Nuuk's „fødsel“ fra det tidspunkt, hvor Hans Egede flyttede missionen fra Håbets Ø og ind på Næsset i Godthåbsfjorden). Overraskende nok var denne bog – ud over en meget kritiseret anden udgivelse: *Assit nuummeersut/Nuuk i billeder* (redi-

geret af Jesper Hansen, Nuuk Kommune, 2003) – det eneste „litterært“ fejrende i forbindelse med mærkedagen. Givetvis fordi adskillige udgivelseskræfter „sparer på krudtet“ indtil Hjemmestyrets 25-års jubilæum senere i 2004.

Det er i øvrigt ganske i orden, hvis læseren anser anmelderen for inhabil: Jeg har forfatterne som kolleger og min daglige gang i bygningerne, som indtil videre danner rammen om Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet. (De fleste højere uddannelser i Grønland forventes samlet i én universitetspark, Ilimmarfik, medio 2007).

I dette nummer af *Tidsskriftet Antropologi* skulle det vel være banalt (om end ikke trivielt), at byer og deres mest markante fysiske bestanddele – bygninger – (antropologisk set, som vi plejer at sige) altid samtidigt dels fremstår i en bastant indskutabel konkret skikkelse, og dels danner en ofte svært indfængelig form, både som social-fysisk ramme og som kulturelt „rum“. Det er – ligesom med spaden – irriterende ofte, at et hus ikke bare er et hus. Og det er kun alt for let at anvende fagjargonen på en luftig og temmelig abstrakt facon: Byens bygninger må være „kontekster“ for livet der (fx som forskelle på magtens og undersåtternes boliger) eller udgør selv „tegn“, som har sin brug og brugere, sin betydnings-tilskrivning og -skrivere som praksisindramning. Der findes som bekendt et hav af sådanne semiotiske udlægninger af bygninger som „realabstrakte og abstrakteale sociometonymer“. Sådanne „læsninger“ kan selsvagt være endda meget øjenåbnende: Det er vanskeligt helt at gå ind i en bygning på samme måde som før, når man har været udsat for en komparativ analyse af port- og dørstørrelser samt håndtagets anbringelse i forhold til legemshøjden. Lige som det er svært ikke at blive ramt af en særlig, lige netop dét der vinduespartis „ånd“, når det nu er lige dérfra, den tredje pragske defenestration blev sat i scene. Især kan visse historiske bygninger kondensere hele hære af „ånder“, så selve konstruktionen er ved at give efter for vægten af alle de „tykke“, for ikke at sige „fede“, symboliseringer som har taget bolig i selve murstenene. Især når bygningen, tilsigtet eller tilfældigt, får eller har en „livsforventning“, der er langt hinsides det menneskelige mål: ubegribeligt gammel og kompakt som sfinksen, demonstrativt

monumental som Den Nye Triumfbue, men vel også „resemiotiseret“ bevaret som en tørvehytte på museum eller bare glemt, men overlevende som en ruin-nær bydel i Østberlin.

Man kan også gå mere beskedent til værks. Det gør forfatterne til bogen her og det ikke kun, fordi den retter sig mod et bredt publikum. Genren kaldes bygningshistorie, og den muliggør blandt andet, at man kan holde sig tæt til selve bygningens fysiske opførelses- og ombygningshistorie som – undskyld den alt for fristende sammenligning! – fundament for bygningens „socio-kulturelle“ anvendelsehistorie. Og bygningen, det drejer sig om, er altså Brødre-menighedens (restaurerede) hovedbygning i Ny Herrnhut, for enden af Næsset (= Nuuk) på bredden af Godthåbsfjorden. Netop en bygning, der kondenserer væv af historiske sammenhængsmønstre: kontekst i kontekst i ... Det kan ikke lade sig gøre på en anmeldelses korte plads at yde forfatterens, på en lille bogs korte plads, meget nuancerede og detaljerige redegørelser retfærdighed. Det prægnante og tankevækkende i fremstillingen står dog klart frem: at både den dansk-norsk „ortodokse“, men især den herrnhutiske brødre-menighedsmission kun kan forstås som en markant brik i et „internationalt og kosmopolitisk“, teologisk og æstetisk avantgardistisk forehavende. Herfra vil ethvert forsøg på en provinsiel og nationalistisk historieskrivning om „Neu Herrnhut“ fremstå som uredeligt bagpostfægteri.

Måske kan man indvende, at Brødremissionens vidsyn males temmelig voldsomt op i forhold til Hans Egede-kolonien indskrænkethed. Lofotpræsten var sig vel perspektiverne bevidst på baggrund af Finmarkmissionen og de caribiske og indiske hedninger, der var havnet som undersætter i kongeriget? Men dette er blot den obligatorisk anmelderiske bagatelindvendning.

Etnografisk set kunne man selvfølgelig også have ønsket sig et mere etnohistorisk nede-fra-og-op-billede af den pietistiske missionerens „indfødte“ succesbetingelser. For disse „brødre“ – ser det ud til – kom med meget kraftigt åndemaneri og stærk magi – og der er ingen grund til at gåseøjne disse begreber.

De tyske brødre, til en begyndelse kun tre, opererede på en og samme tid i et eurocentrisk, verdensligt klart hierarki og gen-

nemspillede en kommunional, ikke-dennesidig foregribelse af det skel-slettende efterliv. For mig, i al beskedenhed, „stemmesindet“ til ydmyghed, når man bare underviser i det, der nu hedder lokale A/B – hvor det ikke er svært at forestille sig, hvordan det må have lydt i det relativt lille rum under seancerne: det blæserdominerede orkester, den polyfone salmesang (Brødremenighedens fysiske opdeling af medlemmerne i mænd/kvinder, ugifte/gifte, døbt/udøbt i *kor* er ikke kun „billedsprag“), rettedheden mod den tomme forsædestol, Kristus’ plads, og julenattens teaterengel, som kom dalende ned fra en lem i loftet! Gråd og jubileren i samdrægtig og inderliggjort andagt, eller „sentimental blodsteologi“, som modstandere beskrev det. Men bogens forfattere bliver, velberådet, ved historikerens læst og nævner blot, at selv en strikt holden sig til kilderne endnu langtfra har udtømt det rigeholdige materiale, der venter på en videnskabelig bearbejdelse. Her gemmer arkiverne – som på forbløffende, talrige andre måder – så mange muligheder for grønlandske, „hjemtagende“ studier, at vi må begræde, at vi ikke har flere studerende!

Brødremenighedens tid i Herrnhutbygningen fylder forståeligt nok mest i bogen (58 %) – de var der immervæk i 170 år, stort set fem generationer, og medvirkede til et (men ikke *dét*) grønlandsk(e) særpræg: en salmodisk inderlighed og flerstemmighed, som nogle tilskriver sig selv som en identitetsvæsentlig „levende tradition“.

Husets, bygningens, efterherrnhutiske anvendelser behandler bogen derfor mere kursorisk. Og „efterherrnhutisk“ vil sige efter missionsnedlæggelsen og den danske menigheds overtagelse i 1900.

Årsagerne hertil var flere: skrantende økonomi, men ikke mindst det antityske ressentiment efter 1864. Det var blevet foregribende personificeret i Samuel Kleinschmidts afskedigelse som brødremissionær og ansættelse som lærer ved det grønlandske seminarium i 1859. Og det blev demonstrativt tydeligt ved opførelsen af Seminariets „nordiske“ bygning i den anden ende af byen i 1905, en bygning af så dominerende volumen og kulturel betydning, at den stadig fylder det meste af Nuuks byvåben.

Ny Herrnhuts hovedbygning fungerede fremefter mestendels, og næppe usymbolsk, som „vakantbolig“ (passende for en stands-

person eller en familie, men ikke en menighed) mellem 1900-1925; blev dernæst omfunktionaliseret til en rationelt drevet rævefarm i nogle årtier for så at undergå, i sammenligning med tidligere tider, meget omskiftelige, men kortvarige anvendelser: embedsbolig, Landsmuseum, museumslager. For endeligt – efter en byggearkæologisk og -teknisk detailkortlægning – at blive demonteret og rekonstrueret til i en brugelig form (man måtte fx hæve soklen en halv meter) at huse universitetet fra 1987.

Men alt dette og meget, meget mere kan man selv læse om i bogen.

Og den rummer måske endda en utilstøttet etnografisk morale: Denne til sidst stærkt accelererede proces – konstruktion-dekonstruktion-rekonstruktion-konstruktion og så fremdeles – kan man gerne fortolke som en antropologisk parabel: Den fungerer både referentielt og billedligt, som huse nu har for vane. Så nemt slipper man dog ikke om ved bygninger. „Mit sted“ – Rævefarmens assistentbygning – er et lille, overordentligt svensk udseende hus. Men nogle mener, at også det er bygget oven på en gammel gravplads (brødrekirkegården, Gudsagren, rummede her ujordfæstede hensatte). Og mange „grave“ blev, rimeligt uanstrengende, røvet af svenske museumsfolk i antropometriens hensynsløst videnskabelige velmagtsdage. Man skulle derfor undertiden kunne høre lyde fra disse dødnings og i værste fald møde en af dem højt-råbende på vej op ad trappen. Sådan en gejst forfølger sig dog ved mødet med en levende. Og, syv-ni-tretten, et ældre hus gi’r sig og knager ved blæst og temperaturskift, og anmelderen havde ikke kunnet tilføje denne detalje, hvis han havde mødt gespenstet – men ville for længst være død af skræk. Til alt held kan de fleste knirkener og stemmer altså tilskrives fugle på taget, vindstød og frostens virkninger. Men hvem siger, man slipper godt fra flere gange at bortrationalisere en stedsånds rumsteren som lyden af en hussøgende mus ...

Kennet Pedersen
Institut for Kultur- og Samtidshistorie
Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet
Nuuk